

Možnosti tréninku pro pacienty s apraxií



STRATEGY TRAINING
GESTURE TRAINING

Lucie Hacklová

Manuál – Strategy training

Strategy training neboli strategický trénink je navržený pro pacienty s apraxií od Caroline van Heugten a jejích kolegů již z roku 1998.¹ Výzkumná skupina Mireille Donkervoort pak dále prohlubovala poznatky ohledně této intervence.²

Terapeuti pozorují výkon pacientů v různých činnostech ADL, a to zejména jednotlivě fáze činnosti: zahájení, provedení činnosti a schopnost kontroly. Intervence jsou zaměřeny na to, aby se pacienti naučili vnitřní a vnější strategie. K tomu terapeuti využívají doporučené postupy pro jednotlivé fáze činnosti – instrukce, asistenci a zpětnou vazbu.

Příkladem používaných strategií je například pojmenování či zapisování jednotlivých kroků činnosti, zobrazování obrázků ve správném pořadí činnosti, používání pantomimy. Trénink má za cíl postupně učit pacienta efektivnější strategie.

Předpokladem tohoto programu je, že plné zotavení je v některých případech možné, ale apraktické poškození bývá často i nevratné. Proto se v tomto tréninku zaměřujeme na to, jak zlepšit fungování ADL tím, že pacienti poznají možnosti, jak kompenzovat apraktické poškození.

Obecné zásady pro provádění:

- Aktivita je vždy vybírána po domluvě s pacientem.
- Sledujeme potíže pacientů v různých částech aktivity – v iniciaci, v provádění úkonu, v opravě či kontrole úkonu.
 - Postupujeme individuálně na základě analýzy činnosti.
 - Nejprve jsou popsána obecná doporučení.
- Pro ilustraci je dále vybrána konkrétní činnost – čištění zubů.

¹ VAN HEUGTEN, Caroline, Joost DEKKER a Betto G. DEELMAN aj. Outcome of strategy-training in stroke patients with apraxia: a phase-II study. *Clinical Rehabilitation* [online]. 1998, 12 (4), 294-303 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: doi.org/10.1191/026921598674468328

² DONKERVOORT, Mireille, Joost DEKKER a Fienke C. STEHMANN-SARIS. Efficacy of strategy training in left hemisphere stroke patients with apraxia: A randomised clinical trial. *Neuropsychological Rehabilitation* [online]. 2001, 11(5), 549-566 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: [doi:10.1080/09602010143000093](https://doi.org/10.1080/09602010143000093)

Instrukce

Instrukce používáme, pokud má pacient potíže se začátkem úkonu.

Obecná doporučení:

Instrukce vybíráme dle schopností pacienta, nebo průběžně zkoušíme, který typ instrukcí nejvíce vyhovuje.

Pokud je to možné, začneme s verbálními instrukcemi.

Vybíráme relevantním prostředí pro danou činnost.

- upozorněte pacienta: dotečky, používáním pacientova jména, pokládáním otázek ohledně instrukcí a jednotlivých kroků
- používejte gesta
- ukazujte na jednotlivé předměty
- ukažte obrázky aktivity
- napište jednotlivé instrukce
- položte předměty blízko pacienta, ukazujte na předměty, předložte předměty před pacienta ve správném pořadí pro danou činnost
- začněte aktivitu společně s pacientem, můžete i víckrát
- upravte úkol tak, aby to bylo pro pacienta jednodušší

Pokud výše zmíněné možnosti pomoci nevedly k požadovanému výsledku, převezmeme kontrolu nad úkolem a dokončíme ho společně s pacientem.

Příklad konkrétní činnosti:

Nacházíme se v relevantním prostředí, nejlépe tedy v koupelně či u umyvadla.

- Můžeme poukázat na jednotlivé předměty, ukázat na kartáček v kelímku, na pastu na umyvadle.
- Používáme verbální instrukce: "Vezměte si tento kartáček a vyčistěte si zuby".
- Používáme fotodokumentaci dané činnosti, jednotlivých kroků čištění zubů či sepíšeme jednotlivé kroky na papír.
- Předložíme kartáček a pastu přímo před pacienta, nebo mu je vložíme do rukou.
- Předvedeme pantomimu čištění zubů, klademe důraz na zubní kartáček.
- Dále aktivitu můžeme začít s pacientem, či ji upravit, aby byla jednodušší, např. zkoušíme jen pohyby kartáčku v ústech.

Asistence

Asistenci používáme, pokud má pacient potíže s prováděním úkonu (v průběhu činnosti).

Obecná doporučení:

Asistenci dělíme na verbální a fyzickou.

Verbální asistence zahrnuje:

- nabízení rytmu a nepřerušování výkonu
- podporu verbalizace jednotlivých kroků aktivity
- pojmenování kroků aktivity nebo pojmenování předmětů
- používání gest, mimiky a různé intonace ve své řeči
- ukázání obrázků správné sekvence kroků v aktivitě

Fyzická asistence zahrnuje:

- vedení končetin
- polohování končetin
- používání neurovývojových léčebných metod
- dávání návodů k provedení aktivity
- přebírání aktivity, dokud pacient nezačne také aktivitu provádět

Pokud výše zmíněné možnosti pomoci nevedly k požadovanému výsledku, převzeme kontrolu nad úkolem a dokončíme ho společně s pacientem.

Příklad konkrétní činnosti:

Pacientovi můžeme dodat verbální podporu.

- Vyjmenováváme jednotlivé kroky aktivity např. "Dejte si kartáček do úst. Pohybujte kartáčkem krouživými pohyby."
- Navádíme pacienta k pojmenování jednotlivých kroků činnosti, navádíme ke komentování toho, co právě dělá a jaké předměty využívá (komentování činnosti - „Otevírám si zubní pastu a nanáším ji na kartáček“, nebo pojmenování kroku – „nanášení zubní pasty“).
- Používáme gesta či pantomimu (předvádíme, jak si vkládáme kartáček do úst, předvádíme krouživé pohyby).
- Vytvoříme fotodokumentaci jednotlivých kroků čištění zubů.

Dále můžeme dopomoci i fyzicky.

- Vedeme končetinu do pohybu čištění zubů, provádíme konkrétní potřebné pohyby, můžeme požádat pacienta, aby nás kopíroval v pohybech.
- Můžeme končetinu nastavit do správné výchozí pozice s předmětem (např. ruku s kartáčkem přiblížíme k ústům).

Zpětná vazba (feedback)

Zpětnou vazbu používáme, pokud má pacient potíže s opravením nebo kontrolou činnosti.

Obecná doporučení:

Slovní zpětná vazba:

- Dotaz na slovní zpětnou vazbu (znalost výsledků).
- Slovní zpětná vazba tím, že pacientovi řeknete, aby vědomě používal smysly k vyhodnocení výsledku (řekněte pacientovi, aby viděl, slyšel, cítil nebo chutnal).

Fyzická zpětná vazba:

- zhodnocení polohy/postury pacienta
- zhodnocení postavení končetin
- ukázání nebo podání předmětů k pacientovi
- umístění pacienta před zrcadlo
- pořizování videozáznamů výkonu pacienta a následné ukázání nahrávek
- převzetí kontroly nad úkolem a opravení případných chyb

Pokud výše zmíněné možnosti pomoci nevedly k požadovanému výsledku, převezmeme kontrolu nad úkolem a dokončíme ho společně s pacientem.

Příklad konkrétní činnosti:

- Verbální zpětná vazba: Řekneme klientovi, aby vědomě použil smysly k vyhodnocení výsledku např. "Zdají se vám vaše zuby čisté? „Je váš dech nyní svěží?"
- Ukazujeme na jednotlivé předměty a ptáme se, zda je použil, kdy a při čem.
- Nastavíme před pacienta zrcadlo, pro kontrolu, zda vše provádí správně.
- Natočíme pacienta na video, jak si čistí zuby a společně se na něj podíváme a zhodnotíme, zda vše proběhlo správně.

Manuál – Gesture training

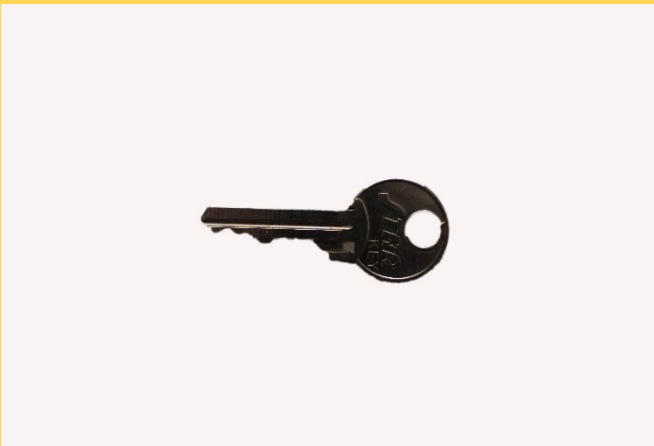
Gesture training neboli trénink gest je vytvořený pro pacienty s apraxií od N. Smanii a jeho kolegů.³

Zabývá se tréninkem gest jak tranzitivních, tak intranzitivních, pomocí obrázků a reálných předmětů, či napodobení terapeutem.

Nácvik je rozdělen do tří tréninkových kategorií: tranzitivní gesta, intranzitivní symbolická gesta, intranzitivní nesymbolická gesta.

Tranzitivní gesta jsou gesta používaná v konkrétní činnosti za využití reálného předmětu (např. jezení, u kterého využíváme příbor).

Intranzitivní gesta symbolická jsou také v konkrétní činnosti (např. jezení) už ale nevyužíváme reálný předmět. Intranzitivní gesta nesymbolická jsou pak už spíše pohybová gesta nevztahující se ke konkrétní činnosti (např. položení dlaně na stůl, dotek ukazováku na nos).



³ SMANIA, Nicola. The rehabilitation of limb apraxia: A study in left-brain-damaged patients. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation* [online]. 2000, **81**(4), 379-388 [cit. 2021-04-15]. ISSN 0003-9993. Dostupné z: doi: 10.1053/mr.2000.6921

Tranzitivní gesta

Nejprve se začíná tranzitivními gesty. Tato část je rozdělena do A, B a C sekce.

Nejdříve se začíná A sekcí, dále je B a nakonec C.

Pro trénink zaměřený na funkční aktivity a všední denní činnosti jsou vybrána gesta a činnosti vztahující se k personálním a instrumentálním všedním denním činnostem.

A – předvedení použití daného předmětu či nástroje (např. lžíce)

B – předložení obrázku, kde je ukázáno využívání předmětu či nástroje (např. používání lžíce) a následné požádání o předvedení gestické pantomimy

C – předložení obrázku předmětu či nástroje (lžíce), následné požádání o předvedení pantomimy používání předmětu

Pokud pacient provede alespoň 13 z 16 prováděných gest/činností, může pokračovat do kategorie další – intranzitivní symbolická gesta.

ČINNOST pADL	A – předmět	B – obrázek činnosti	C – obrázek předmětu
Čištění zubů	kartáček	čištění zubů	kartáček
Jezení příborem	vidlička/lžíce	používání příboru	vidlička/lžíce
Napítí se	hrnek/sklenice	napítí se	hrnek/sklenice
Sprchování	mycí houba	omývání se houbou	mycí houba
Česání vlasů	hřeben	česání se hřebenem	hřeben
Obouvání bot	lžíce na boty	používání lžíce na boty	lžíce na boty
Holení/líčení	holící strojek/řasenka	holení se strojkem/nanášení řasenky	holící strojek/řasenka

ČINNOST iADL	A – předmět	B – obrázek činnosti	C – obrázek předmětu
<i>Šroubování</i>	šroubovák	používání šroubováku	šroubovák
<i>Stříhání papíru</i>	nůžky	stříhání	nůžky
<i>Psaní na papír</i>	propiska/tužka	psaní	propiska/tužka
<i>Telefonování</i>	telefon	telefonování	telefon
<i>Ovládání televize</i>	ovladač na televizi	ovládání televize (vybírání programů, hlasitost)	ovladač na televizi
<i>Zametání</i>	koště	zametání koštětem	koště
<i>Vaření – míchání</i>	vařečka	míchání v míse vařečkou	vařečka
<i>Zatloukání</i>	kladivo	zatloukání hřebíku	kladivo
<i>Odemykání dveří</i>	klíč	používání klíče	klíč

Intranzitivní gesta symbolická

Dále je kategorie s intranzitivními gesty symbolickými. Taktéž má sekce A, B, C. Nejdříve se začíná A sekcí, dále je B a nakonec C. Před pacienty předkládáme různé obrázky v daném pořadí.

A – první obrázek ukazující provádění konkrétní činnosti (např. muž, co jí sendvič), druhý obrázek ukazující obecné gesto souvisejícího s kontextem (jezení), je vyžadováno předvedení obecného gesta (jezení)

B – obrázek ukazující provádění konkrétní činnosti (muž, co jí sendvič), je vyžadováno předvedení obecného gesta souvisejícího s kontextem (jezení)

C – obrázek, ukazující novou, ale podobnou činnosti (muž, co jí konzervu vidličkou), je vyžadováno předvedení obecného gesta (jezení)

Pokud pacient provede alespoň 8 z 10 prováděných gest/činností, může pokračovat do další kategorie – intranzitivní nesymbolická gesta.

ČINNOST	A – obrázek konkrétní činnosti + obrázek/pantomima obecného gesta	B – obrázek konkrétní činnosti	C – obrázek nové, obdobné činnosti
<i>Jezení</i>	jezení jablka + jezení	jezení jablka	jezení jídla z talíře příborem
<i>Zametání</i>	zametání koštětem + zametání	zametání koštětem	zametání smetáčkem
<i>Zapínání oblečení</i>	zapínání zipu u bundy + zapínání	zapínání zipu u bundy	zapínání knoflíků na bundě
<i>Napití</i>	napití se ze sklenice + napití se	napití se ze sklenice	napití se z hrnku/lahve
<i>Malování</i>	malování štětcem + malování	malování štětcem	malování pastelkami
<i>Péče o nehty</i>	stříhání nehtů nůžkami + stříhání nehtů	stříhání nehtů nůžkami	používání kleštiček na nehty
<i>Česání vlasů</i>	česání hřebenem + česání	česání hřebenem	česání kartáčem
<i>Utírání prachu</i>	utírání prachu prachovkou + utírání prachu	utírání prachu prachovkou	utírání prachu hadrem
<i>Nanášení deodorantu</i>	nanášení tuhého deodorantu + nanášení deodorantu	nanášení tuhého deodorantu	nanášení sprejového deodorantu
<i>Hraní na hudební nástroj</i>	hra na kytaru + hra na hudební nástroj	hra na kytaru	hra na flétnu

Intranzitivní gesta nesymbolická

Poslední kategorií jsou intranzitivní gesta nesymbolická. Předvádějí a napodobují se bezvýznamná gesta. Některá gesta jsou statická a některá dynamická.

Terapeut vždy gesta předvádí pacientovi.

Pokud pacient gesto nedokáže provést, terapeut poskytne jakoukoliv pomoc, nejdříve verbální a pokud bude potřeba tak další (např. ukázání správného gesta, pasivní polohování končetiny, pasivní provedení pohybu aj.)

Je zde nutno poznamenat, zda bylo gesto provedeno samostatně nebo s dopomocí a případně jakou.

Intranzitivní gesta nesymbolická:

Ruka pod bradou

Ruka na protilehlém rameni

Ruka na temeno hlavy

Rozpažení paží do stran

Ruce za záda

Úklon hlavy do stran

Kroužení zápěstí

Chycení svých loktů před tělem

Diagonála

Zakroužení kotníkem

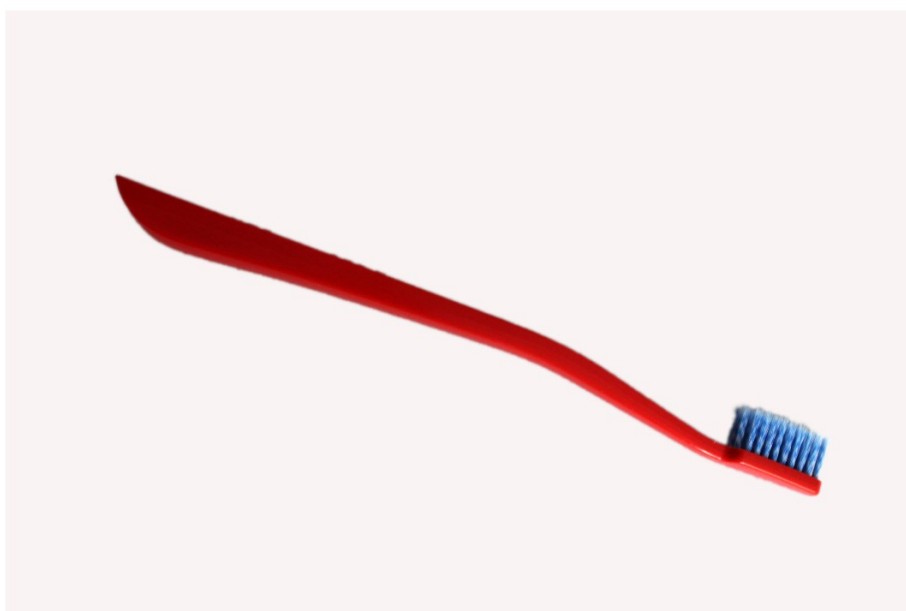
Chycení ušního lalůčku mezi palec a ukazovák

Zvednutí jednoho položeného prstu ze stolu

Trénink je ukončen po určitém počtu tréninků nebo po dokončení všech kategorií gesture trainingu.

TRANZITIVNÍ GESTA – pADL

Čištění zubů



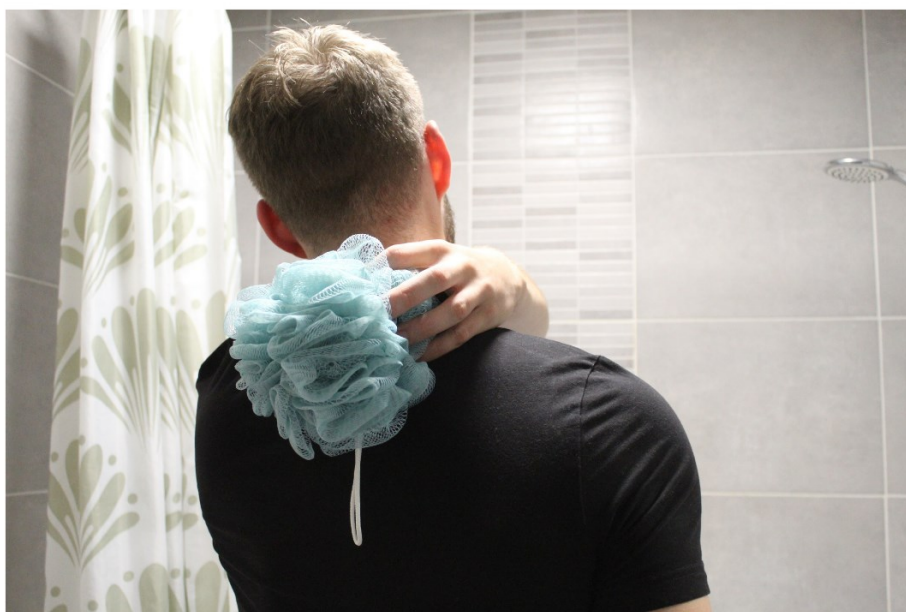
Jezení příborem



Napití ze sklenice



Omývání se



Omývání se



Česání vlasů



Obouvání bot



Obouvání bot



Holení vousů



TRANZITIVNÍ GESTA – iADL

Šroubování



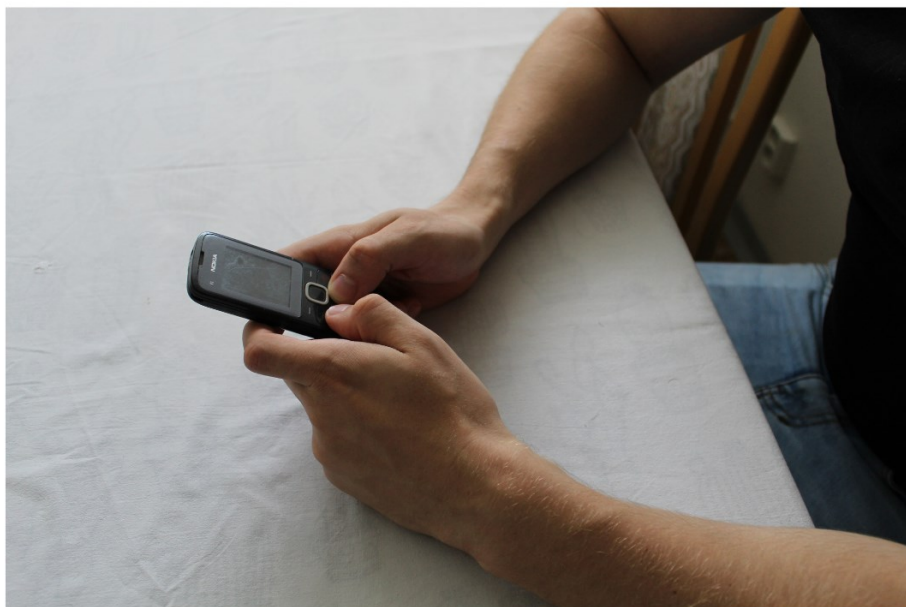
Stříhání papíru



Psaní na papír



Psaní zpráv na telefonu



Telefonování



Ovládání televize



Zametání



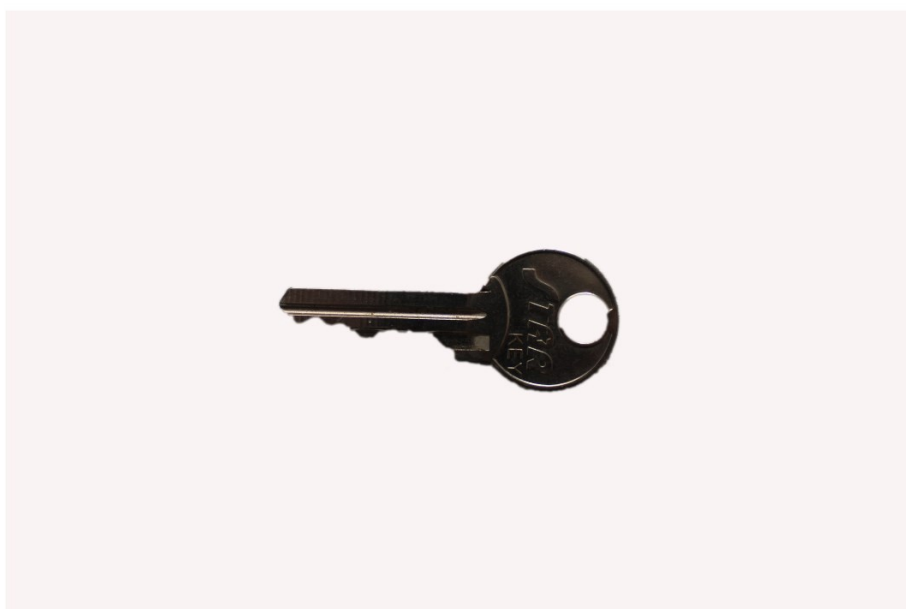
Vaření - míchání



Zatloukání kladivem



Odemykání dveří

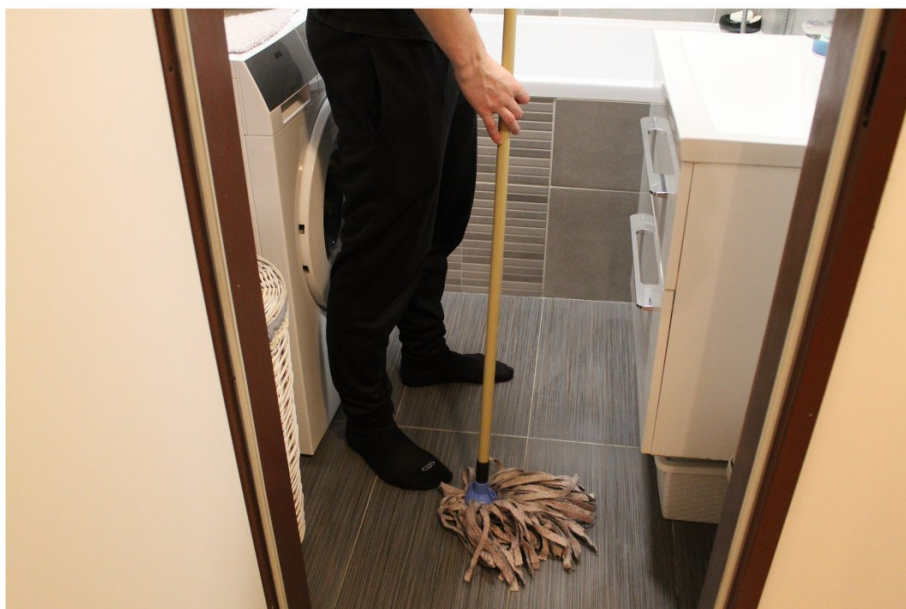


INTRANZITIVNÍ GESTA SYMBOLICKÁ

Jezení



Vytírání podlahy



Zapínání oblečení



Malování



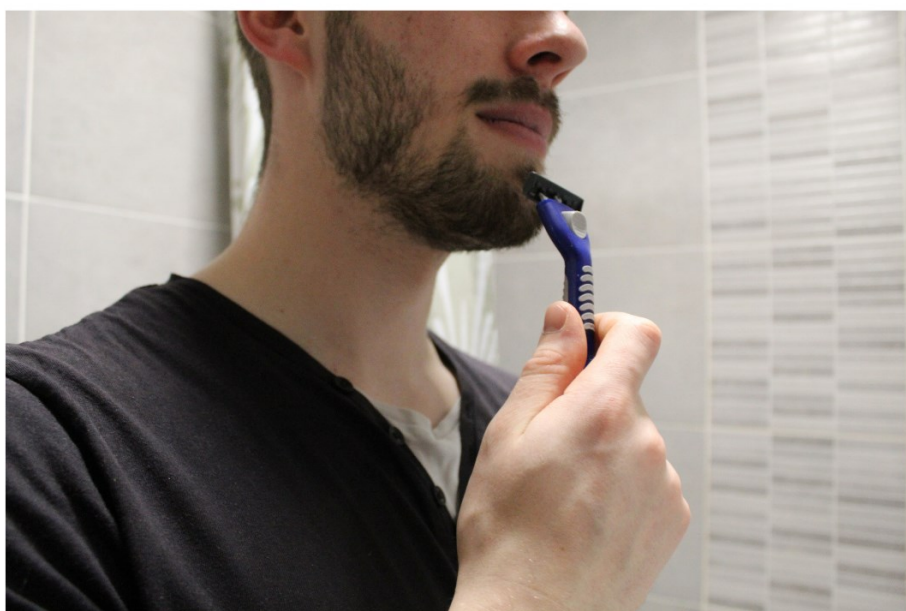
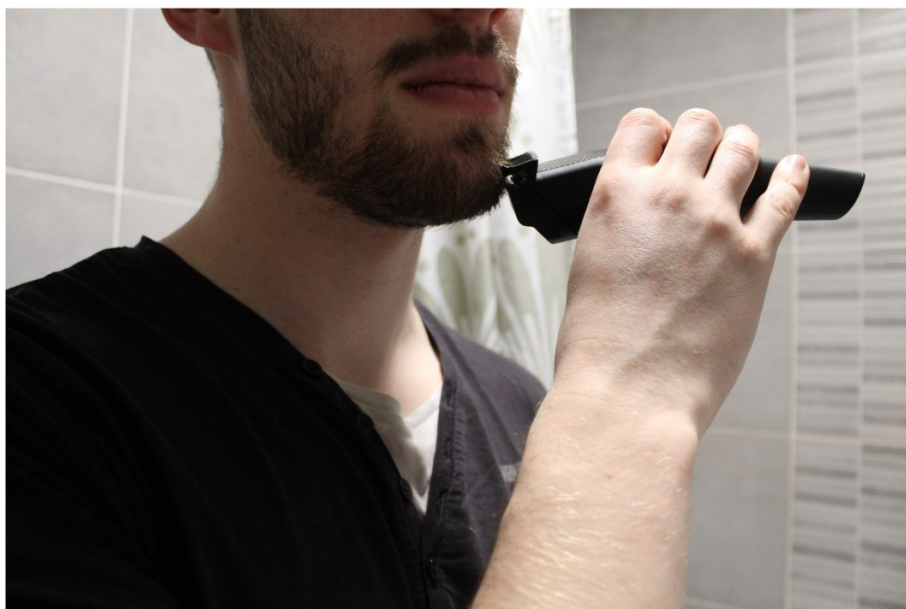
Utírání prachu



Nanášení deodorantu



Holení vousů



Napití se



Péče o nehty



Česání vlasů



Hra na hudební nástroj

